УДК 821.111(410)-31
Г 21

Серія «Класика світової літератури»

Гарді Томас
Г 21 Подалі від шаленої юрми ; пер. з англ. Наталія Ференс / Томас Гарді. – Львів : «Проксіма нова», 2026. — 456 с.

ISBN 978-617-8734-08-4

Гордовита красуня Батшева Евердін успадковує ферму дядька і береться самостійно керувати господарством, що для вікторіанської Англії неабиякий виклик. Навколо неї переплітаються долі трьох чоловіків: відданого Габріеля Оука, заможного Вільяма Болдвуда і красивого, але легковажного Френка Троя. Не всі герої пройдуть випробування почуттями, не одного спіткає трагічна доля. Роман Томаса Гарді занурює читача у вир пристрастей, випробувань на вірність, перевірку на внутрішню зрілість, і все це відбувається на тлі розміреного життя англійської провінції середини XIX століття.

УДК 821.111(410)-31

Перекладено за виданням:
Thomas Hardy. Far from the Madding Crowd.
London: Smith, Elder & Co., 1874.

ISBN 978-617-8734-08-4

© Наталія Ференс, переклад, 2026
© ТОВ «Проксіма нова», 2026

КНИГА І

Розділ І
Портрет фермера Оука. Інцидент

Коли фермер Оук усміхався, кутики його вуст розтягувалися майже до вух, а очі звужувалися до шпаринок, від яких розбігалися зморшки й стелилися обличчям, немов промені світанкового сонця на примітивній картинці.

Хрестили його Ґабріелем (цебто Гавриїлом), й у будні то був розважливий молодий чоловік, ловкий, зграбно вдягнений і загалом добрий на вдачу. Недільної днини він набував непевних поглядів і схильності до вагань, а його найліпший костюм і парасолька за сім шилінгів шість пенсів все йому заважали; загалом він чувся так, ніби в моральному сенсі перебуває на широкій смузі лаодикійської літеплості* між відданими таїнствам мешканцями парафії та їхніми п'яними братами – себто до церкви він ходив, але доки громада діставалася Нікейського символу віри, вже потай позіхав і думав про те, що буде на обід, замість слухати проповідь. Іншими словами, якщо помістити його характер на шкалу громадської думки, то коли його друзі та критики чулися роздратованими – виходило, що він кепський чоловік; коли були задоволені – він ставав доладним; а коли були ні в сих ні в тих, моральна

* Саме до Лаодикійської церкви звернені слова Об'явлення 3:17: «А що ти літеплий, і ні гарячий, ані холодний, то виплюну тебе з Своїх уст...» (тут і далі біблійні цитати подано за перекладом Івана Огієнка). (Прим. пер.)

палітра фермера Оука нагадувала таку собі суміш перцю з сіллю.

Оскільки він проживав ушестеро більше буднів, ніж неділь, образ Оука в старій одежині був для нього найхарактерніший: саме таким він поставав в умогляді сусідів, чия уява, реагуючи на думку про Ґабріеля Оука, завжди зображала його саме так одягненим. Він носив фетрового капелюха з низькою тулією, понизу розтягнутого, бо вітряними днями приплескував його до голови для надійності, та сюртук а-ля доктор Джонсон; його нижні кінцівки були запаковані в звичайні обтислі штани зі шкіри та підкреслено великі чоботи, які забезпечували кожній нозі просторе приміщення, оснащене таким чином, що носій міг хоч цілий день стояти в річці й навіть не помічати цього: ті чоботи виготовив сумлінний швець, який завше прагнув одшкодувати всякий недолік крою необмеженістю в розмірі та міцністю. Срібний годинник, який містер Оук носив при собі, міг би висіти на стіні; іншими словами, за формою та призначенням то був кишеньковий годинник, а за розмірами – цілком собі настінний. Той інструмент був на кілька років старший за Оукового діда й мав особливість або поспішати, або не йти взагалі. Менша стрілка, траплялося, зісковзувала з осі, й хоча хвилини той прилад показував точно, проте ніхто не мав певності щодо їхньої приналежності до тієї чи тієї години. Схильність годинника зупинятися Оук лікував постукуваннями і стрясаннями, після чого той одразу запускався, а лихих наслідків інших двох дефектів уникав завдяки тому, що всякчас поглядав на сонце та зорі й притискав носа до сусідських шибок, йдучи повз, аби роздивитися годину на зелених циферблатах їхніх хронографів. Слід додати, що оскільки Оуку було непросто дотягнутися до годинникового ланцюга, бо той дещо зависоко тримався на поясі його штанів (а ті своєю чергою помітно височіли над лінією його талії), то аби дістати годинника, він мусив

страшенно хилитися на один бік, до почервоніння морщити губи й обличчя, аж такого зусилля вимагала та дія, й витягати годинник за ланцюг, немов відро з колодязя.

Однак деякі спостережливі особи, що бачили, як він переходив одне зі своїх полів котрогось грудневого ранку – сонячного й на диво теплого – могли поглянути на Ґабріеля Оука з інакшого ракурсу. На його обличчі можна було помітити, що чимало барв та ліній юності збереглося до зрілого віку; у найдальших шпаринах його тіла лишилися сліди хлопчика. Йому б стало зросту й статури, щоб справляти імпозантне враження, однак бракувало вміння їх представити. Деякі чоловіки, що селяни, що містяни, мають схильність – за яку відповідає радше розум, аніж м'язи й сухожилля – применшувати власну статуру; й через таку собі тиху скромність, яка пасувала б весталці й повсякчас нагадувала йому, що прав на великий шматок світу він не має, Оук ходив якось непретензійно, ледь помітно хилячись, проте в жодному разі не сутулячись. Це можна назвати недоліком людини, якщо оцінювати її радше за показністю, аніж за надійністю, але Оук був не з таких. Він тільки-но вступив у ту пору життя, коли чоловіка вже не називають молодиком. Він дістався найблискучішої стадії життя мужчини, адже його інтелект та емоції були чітко розділені: позаду лишився час, коли вплив юності без розбору змішує їх в раптовому пориві, але ще не настала стадія, коли вони єднаються знову вже в дусі упередження під впливом дружини та сім'ї. Якщо коротко, йому було двадцять вісім років – і він був не одруженим.

Поле, де він нині перебував, круто збігало до хребта, названого Норкомб-Гілл. Через відріг цієї височини пролягав, занурений у глибоку виїмку, битий шлях від Норкомба до Кастербриджа. Глипнувши понад живоплотом, Оук побачив, що до нього спускається розцяцькований пружинний віз, пофарбований у жовте і святково розмальований.

Його тягнула пара коней, а поруч крокував візник із батогом напереваги. Віз був навантажений предметами побуту й вазонами, а на вінці всього того сиділа жінка, молода і приваблива. Ґабріель споглядав те видовище, може, пів хвилини, коли просто на його очах віз став, як укопаний.

– Міс, задній борт відпав, – сказав візник.

– У такому разі я чула, як це сталося, – відповіла дівчина ніжним, проте не таким уже й тихим голосом. – Я чула якийсь незрозумілий шум, коли ми піднімалися вгору пагорбом.

– Я по нього збігаю.

– Біжи, – відповіла вона.

Розумні коні стояли спокійнісінько, і кроки візника вдалині ставали дедалі тихішими.

Дівчина на вершечку вантажа сиділа непорушно, оточена столами та стільцями з ніжками сторч, ззаду її підпирала дубова лава, а спереду обрамляли горщики з геранню, миртом і кактусами, а також клітка з канаркою – все це походило, либонь, із підвіконь щойно залишеного будинку. Була тут і кицька в кошику з вербової лози – визирала з-за півопущеної кришки й закохано мружила очі на пташечок довкола.

Красива дівчина якийсь час непорушно сиділа на своєму місці. У тиші було чути лише, як стрибає з жердинки на жердинку канарка у своїй в'язниці. Тоді дівчина уважно поглянула вниз. Але не на пташку і не на кицьку, а на видовжений пакунок, загорнутий у папір, який лежав між ними. Вона повернула голову, видивляючись, чи не йде візник. Той ще навіть не появився; тож її погляд повернувся до пакунка, немов її думки кружляли навколо його вмісту. Повагом вона підняла ту річ собі на коліна й розгорнула паперову обгортку, розкриваючи маленьке обертове люстерко, в якому із цікавістю почала розглядати себе. А тоді розімкнула губи, всміхаючись.

Ранок був погожий, і сонце жевріло на багряному жакеті дівчини, кидаючи м'який полиск на її ясне личко і темні коси. Мирт, герань та кактуси, що тіснилися навколо неї, були свіжі та зелені, й цієї безлистої пори надавали усьому цьому ансамблю з кіньми, возом, меблями та дівчиною якогось особливого, рідкісного чару. Що спонукало дівчину спокуситися на таку виставу перед горобцями, дроздами й невидимим фермером, які були її єдиними глядачами, – і чи почалася та усмішка як вдавана просто задля перевірки хисту до цієї справи, не знає ніхто; зрештою вона всміхалася вже безперечно щиро. Вона зашарілася до себе, а коли побачила, як зарум'яніло у відповідь її відображення, зашарілася ще сильніше.

Переміна звичного місця та обставин як необхідної нагоди для такого вчинку – від години одягання в спальні до миті подорожі просто неба – надали цій марній дії новизни, яка не була їй притаманна. То було витончене видовище. Природна жіноча слабкість вийшла на сонце, а воно надало їй свіжої оригінальності. Споглядаючи цю сцену, Ґабріель Оук не зміг утриматися від цинічного висновку, нехай і волів би бути великодушним. Дівчина не мала жодної потреби заглядати в дзеркало. Вона не поправила капелюшка, не пригладила волосся, не вирівняла якоїсь ямочки, не зробила нічого, аби показати, що дістала люстерко з певною метою. Дівчина просто розглядала себе як витвір природи жіночого штибу, і виразом обличчя линула в далекі, але цілком імовірні драми, в яких зіграють певну роль чоловіки – у перспективи можливих тріумфів – і ті усмішки були того ґатунку, що й натяки на мрії про програні та здобуті серця. Та й це було лише припущення, бо вся та низка дій відбулася настільки знічев'я, що було би необачно стверджувати, що в них взагалі проглядала якась мета.

Почулися кроки візника: той вертався. Дівчина вклала дзеркало в папір і поклала пакунок на місце.

Коли віз поїхав далі, Ґабріель покинув свій звідунський пункт і, спустившись на дорогу, пішов за екіпажем до рогатки під пагорбом, де предмет його спостереження зупинився, аби віддати плату за проїзд дорогою. Між ним та зворітницею лишалося кроків із двадцять, коли він почув суперечку. Спір між двома людьми з возом та чоловіком біля рогатки стався через два пенси.

– Небога господині тут за головну, то вона каже, я тобі достатньо грошей даю, скнаро ти такий, і більше вона не заплатить.

Це були слова візника.

– Пречудово. В такому разі небога господині далі не поїде, – озвався сторож і зачинив ворота.

Оук перевів погляд з одного протиборця на другого й замислився. Було в цій балачці про два пенси щось на диво незначне. Три пенси мали безперечну грошову цінність – це було відчутне посягання на денний заробіток, а отже, предмет торгів. Але два пенси...

– Ось, – сказав він, роблячи крок уперед й простягаючи сторожеві двопенсову монету, – нехай молода жінка їде собі.

Із цими словами він підняв на неї погляд, а вона, почувши ті слова, опустила очі до нього.

Риси Ґабріеля на його виду так точно трималися середини між вродою Святого Івана та потворністю Юди Іскаріота, зображених на вітражі церкви, до якої він ходив, що не можна було виділити жодної з них й назвати гідною чи огидною. Такої думки, вочевидь, дійшла і чорнява дівиця в пурпуровому жакеті, бо обвела його недбалим поглядом і сказала своєму візнику рухатися далі. Вона, може, і подякувала Ґабріелю поглядом наймимолітнішого штибу, але не висловила подяки словами; а ймовірніше, і не відчувавала вдячності, бо, купивши їй проїзд, він не дав їй змоги відстояти власну правоту, а ми знаємо, як жінки ставляться до такої послуги.

Сторож проводив віз поглядом.

– А гарна дівка, – зауважив він до Оука.

– Має і хиби, – відповів Ґабріель.

– Твоя правда, фермере.

– І найбільша з них... та власне та, яка завжди.

– Що вона до людей без поваги? Авжеж, так і є.

– О ні.

– Тоді яка?

Ґабріель, якого, мабуть, трохи зачепила байдужість вродливої мандрівниці, згадав ту мить, коли став свідком її вистави перед живоплотом, і сказав:

– Марнославство.

Розділ II
Ніч. Отара. Інтер'єр. Інший інтер'єр

Була майже північ на Святого Томи – переддень найкоротшого дня року*. Над пагорбом, з якого Оук кілька днів тому спостерігав за жовтим возом і його пасажиркою у сонячних променях, віяв спустошливий вітер з півночі.

Пагорб Норкомб-Гілл – частина місцевості під назвою Норкомбський попас – був із тих місць, що навіюють перехожому відчуття перебування поруч із об'єктом, який поміж усього земного найближче стоїть до незнищенності. То була безлика опуклість із крейди та ґрунту – звичайнісінький представник тих гладеньких виступів земної кулі, яким, мабуть, не зашкодить день великого сум'яття, коли обваляться величніші гори й запаморочливі гранітні стрімчаки.

* Сучасний день Святого Томи в католицизмі та англіканстві – 3 липня, але до 1969 року його відзначали 21 грудня. Деякі церкви зберігають цю традицію й досі. (Прим. пер.)